

manus. Analysen rör dels det dramaturgiska grepp som döda eller dysfunktionella mammor möjliggör i berättelsen, dels att barnen ändå klarar sig bra tack vare pappor eller andra personer. En slutsats som Åström framhåller är att budskapet i berättelserna är att mammor egentligen inte behövs och hon efterlyser därför större variation beträffande beskrivningar av mödrar i barnfilm och litteratur. Annelie Brännström Öhman har koncentrerat sig på vuxenlitteratur, närmare bestämt nordiska kriminalromaner och dess kvinnogestaltningar. Framför allt uppmärksammas i analysen den genretypiska bilden av flickan som offer och dess konsekvenser.

Modebloggar som riktar sig till kvinnor i varierande åldrar är studieobjekt för Karin Lövgrens forskning. Hon har uppmärksammat att det är sällan som bloggarna definierar sina målgrupper åldersmässigt, men Lövgren kan via analys av följarnas kommentarer uppskatta om läsarna är yngre, medelålders eller äldre. Bloggar för pensionärer är inte lika vanligt förekommande som de som innehåller rådgivning till yngre kvinnor. ”Stil har ingen ålder” är en tematik i analysen av bloggar för välklädda kvinnor i mogen ålder. Men budskapet är något motsägelsefullt då följarna uppmanas att utmana klädkonventioner och samtidigt avstå från vissa stilar som anses vara opassande för äldre, då de är alltför flickaktiga, rockiga eller kroppsnära. Så även om åldern inte är explicit uttalad är det ändå tydligt att kvinnlighet görs på skilda vis för olika åldersgrupper. Therése Persson har också tagit del av flickors och kvinnors berättelser. De intervjuade är mellan 9 och 77 år och befinner sig följaktligen i varierande livssituationer. Frågeställningarna rör sexualitet och föreställningar om sex i relation till ålder. Av studien framgår att berättelserna återger en medvetenhet om existerande normer men också exempel på hur dessa kan överskridas.

Sammantaget utgör antologin en intressant palett om hur femininitet uttrycks i förhållande till ålder. En tankeväckande generell slutsats är att ålder främst uppmärksammas inom forskning då det gäller barn och ungdomar respektive pensionärer. Denna bok visar på att mellanåldrarna, efter uppväxtåren och före seniorlivet,

också bör problematiseras i högre utsträckning än vad som hitintills gjorts. Att forskning om tanten har kommit att vidareutvecklas på ett angeläget vis tillhör redaktörens förtjänst. Nya begrepp som gilf (granny I would like to fuck), mappy (mogen attraktiv pensionär), opal (older people with active life-styles) visar att pensionärstillvaron över tid har förändrats. Dagens seniorer har andra förutsättningar och möjligheter, men det ställs även nya och högre krav på dem att vara aktiva och hålla sig i form, i jämförelse med äldre generationer. Min reflexion är att det är den första så kallade tonårsgenerationen som nu är pensionärer. De som var unga på 1950-talet. Jag hade gärna läst en mer ingående diskussion om denna generation av kvinnliga mappies i antologin. Varför är det just denna generations åldrande som uppvärderas nu? Föreställningar om den kronologiska åldern ifrågasätts och uttrycket ”old is the new black” används som ett slags travestering av frasen ”Black is beautiful” från 1960-talet. Men även om antologin ger exempel på hur ungdomligt skönhetsideal kan ignoreras är det en dominant diskurs. Äldre kvinnor som för egen del bejakar andra ideal, bemöts ofta med förväntningar om slimmade figurer som krav för att upprätthålla sina sociala positioner och inflytande. Bokens övergripande budskap, som jag uppfattar det, är ändå att synen på ålderstrappan och många andra föreställningar om åldrande är under omförhandling. Detta skapar i sin tur utökade möjligheter för dagens och kommande generationer att njuta av och leva livet på nya vis.

Kerstin Gunnemark, Göteborg

Anders Björklund: *Hövdingens totempåle: om konsten att utbyta gåvor*. Carlsson Bokförlag och Etnografiska museet, Stockholm 2016. 220 s., ill. ISBN 978-91-73317-40-5.

Bytt är bytt – och kommer aldrig mer igen. Så slutar boken om *Hövdingens totempåle*. Inget kan vara mer sant eftersom den ligger och ruttar bort någonstans i Kanada, eller som det he-

ter med mera politisk korrekthet, återgår till naturen. Etnologen och f.d. museichefen vid Etnografiska museet Anders Björklund har skrivit en spännande och imponerande bok om den gamla totempålen märkliga historia av desakralisering, musealisering och resakralisering. Det är ett drama om återförandet som pågick under mer än trettio år och involverade sex museichefer. När Björklund tillträdde som chef 2002 var uppdraget att återlämna den ståtliga pålen, vilket skedde fyra år senare. Återförandet var ett beslut som förverkligades i flera steg och där parterna försäkrade varandra om pålens fortsatta bevarande, skriver Björklund. När den väl var tillbaka på sin ursprungliga plats lät emellertid en äldre i haislastammen enväldigt besluta att bevarandetanken inte var förenlig med förfädernas uppfattning. Att haisla som kollektiv ägde pålen och att man åtminstone borde rösta i frågan var argument som inte fick något gehör hos traditionalisterna. Det är inte bara vita som talar med kluven tunga.

För att göra en lång historia kort så mötte någon gång på 1870-talet kitlopefolkets hövding en ande i skogen och lät resa en nio meter hög totempåle som minne. Ett halvt sekel senare – 1928 – verkade en svensk konsul i Kanada för att den övergivna pålen fördes till Stockholm. Där blev den liggande i magasinen i ytterligare ett halvt sekel innan den 1980 restes igen vid Etnografiska museet ute på Gärdet. En första begäran om återförande kom 1989 med löfte om rimlig kompensation, eller kanske ett byte mot någon annan totempåle. ”Återupptäckten” ledde till fortsatta framställningar och besök av tre representanter för haislafolket 1991. Trots anklagelser om att pålen var stulen kunde det konstateras att det inte fanns något juridiskt skäl att lämna tillbaka den, men kanske ett moraliskt. Följaktligen rekommenderade varken Kungliga biblioteket eller Riksantikvarieämbetet ett återförande eftersom den hade förts till Sverige med legala dokument och stora ansträngningar av donatorn. Men med stöd från Föreningen Fjärde Världen, Greenpeace, Fjällnära Urskogars Räddningsaktion och Svenska Samernas Riksförbund tystades de kritiska rösterna och dåvarande kulturministern Birgit Friggebo beslutade i februari

1994 att totempålen skulle återlämnas till Kitamaat Village Council som gåva för att undvika prejudicerande följder och samtidigt visa aktning för FN:s tilländalupna urbefolkningsår. Med andra ord ett stycke svensk diplomati som kunde kopplas till ceremoniella gåvogivningar (potlatcher) bland nordvästkustens indianfolk.

Björklund diskuterar på ett förtjänstfullt sätt totempålen betydelse ur religiösa och poliska aspekter, olika perspektiv på kultföremål och den känsliga frågan om föremålens återlämnande. Parallellt löper flera andra berättelser i boken – en om svenskar i Kanada, en habil introduktion till totempålarnas land och nordvästkustfolkens särpräglade kultur och kamp för sina rättigheter, samt den om Etnografiska museets historia. I ett eller annat sammanhang möter vi de stora namnen inom svensk etnografi och arkeologi – Bengt Danielsson, Carl V. Hartman, Gerhard Lindblom, Sigvald Linné och Gustaf Retzius, för att nämna några.

I bild och text får vi följa totempålen färd från British Columbia med M/S Axel Johnson, hur den packas upp och ner på Wallingatan, flyttas till Gärdet och sedan seglar tillbaka mot sin hemort.

Mellan raderna läser jag – eller läser in – ytterligare en historia. Det är den om de etnografiska museernas delvis självförvållade kris. Mot slutet konstaterar Björklund att självförtroendet hos västs anrika museer vacklar sedan man successivt övergivit upplysningsidealen. Vetenskapliga anspråk får ge vika för en postkolonial romantisk relativism, där varje grupp skall ha rätten att diktera villkoren för kunskap och sanning. Detta sker förstas i en tid då pedagoger på fullt allvar menar att bildning och faktakunskap är oviktigt och att vi istället skall lära våra barn att söka information, resonera och tycka en massa. Resultatet ser vi på Världskulturmuseet i Göteborg. Symtomatiskt är det också att det var just den pedagogiska enheten på museet som mest aktivt verkade för ett återförande av totempålen. Med många chefsbyten (fyra på åtta år), ekonomiska åtstramningar och uppsägningar har Etnografiska museet gjort flera interna omorganisationer och blivit inordnat i en ny museistruktur. Vad man åstadkommit är en byråkrati

som är snårigare än någonsin och en fortsatt dränering av kunskapsbasen. Museets bibliotek står förmodligen näst på tur. Det rimmar väl med den här berättelsen som också innehåller alla de promemorior som den dåvarande amerikaintendenten Staffan Brunius skrev om att inte släppa iväg totempålen utan kontrakt. Trots ämneskunskap och mer än trettio års erfarenhet negligerades till och med hans mest basala fråga, nämligen med vem bör ett statligt museum förhandla – med enskilda, med etniska grupper eller med nationalstater/provinsregeringar?

I sin skildring väjer inte Björklund för denna komplexitet utan bjuder på oväntade sammanhang och vändningar som inte sker med några pekpinna, snarare tvärtom. Som en ciceron tassar han försiktigt runt för att belysa frågorna och låta alla inblandade komma till tals. Det är hederligt och diplomatiskt men en och annan gång saknar jag ett entydigt ställningstagande. Men utan tvekan är *Hövdingens totempåle* ett viktigt inlägg i debatten om kulturarvskonflikter och postkoloniala relationer. Arkivforskningen som ligger till grund för boken är gedigen och kompletterad med resor till Kanada, USA, England och Norge. Till detta kommer det fantastiska, för att inte säga unika, bildmaterial som Björklund med hjälp av Etnografiska museets fotograf Tony Sandin tagit fram och serverar med initierade bildtexter. I sitt tackord skriver Björklund att Sandin lagt själ och hjärta i bokens bildmaterial. Jag vill påstå att ett sådant engagemang präglar boken som helhet.

Christer Lindberg, Lund

Jan Olof Rudén: *Per Brahe den yngres hovkapell. Musiken i Visingsborgs grevskap*. Jönköpings läns museum, Jönköping 2015. 250 s., ill., notex., ISBN 978-91-85692-96-5.

Hovkapellet är en central institution i svensk musikhistoria, grundat 1526, omtalat som världens äldsta, fortfarande verksamma orkester. Hovkapellet omtalas alltid i ental, som om det i vårt land aldrig funnits något annat hovkapell än

denna levande klenod. Men det är fel, det tydliggörs av en nyutkommen studie av musikhistorikern Jan Olof Rudén. Hans undersökning handlar om Per Brahe den yngre (1602–1680) och det hovkapell som denne höll sig med. Detta kapells främsta uppgift var att visa sin herres magnificens.

Per Brahe den yngre var riksdrott, således näst mäktigast efter monarken. Han tillhörde riksrådet, satt i förmyndarregeringarna för både Kristina och Karl XI, och var även president i Svea hovrätt. En högadlig person som han fick en omfattande uppfostran, att tränas i såväl krigskonst som poesi och inte minst musik. Som många andra män i hans stånd spelade han luta. Under en vistelse vid universitetet i Giessen i Hessen-Darmstadt 1618–20 fyllde han en notbok med lutkompositioner. Boken finns bevarad och undersöktes för snart fyrtio år sedan av Jan Olof Rudén. Studien om hovkapellet utgör därför för författaren en återkomst till ett känt ämne.

Som redan titeln på Rudéns bok anger handlar undersökningen om Visingsborgs grevskap, som Per Brahe den yngre ärvde av sin farbror 1633. Men denne verkliga storägare hade också egendomar på annat håll: Bogesunds slott, palats i centrala Stockholm och i Göteborg samt inte minst tillgångar i rikets östra halva, det vill säga i Finland. För vissa av musikerna innebar det tillfälliga förflyttningar till främst Bogesund och Stockholm, vilka Rudén redogör för. Hovkapellet hade otvivelaktigt sin hemmascen i Visingsborgs grevskap, vidsträckt så det förslog, men lät alltså höra sig på andra platser – en uppgift var att möta greven eller viktiga gäster med musik längs vägen till Visingsborgs slott.

Enligt Rudén fanns två skilda musikmiljöer. Hovkapellet stod för musiken i slottet – huvudsakligen handlade det om ceremoniellt musicerande. Den andra musikmiljön var Braheskolan, varifrån sjungande djäknar hämtades för sång i slottskyrkan.

I hovkapellet fanns en särskild trumpetarkår som stod överst i rang. Övriga musiker, träblås, stråkar och pukslagare, hade sin främsta uppgift i att under viktiga måltider framföra taffelmusik.